

LAPSEN/OPPILAAN FYYSINEN RAJAAMINEN

Tämä toimintaohje on tehty tilanteisiin, joissa tarvitaan aikuisen apua lapsen tai oppilaan aggressiivisen ja rajattoman käyttäytymisen hillitsemiseen. Sivistystoimen yksiköissä lapsen/oppilaan fyysisessä rajaamisessa tärkeänä lähtökohtana ja pyrkimyksenä on kaikkien osapuolien tietoisuuden, terveyden, turvallisuuden, työturvallisuuden ja oikeuksien varmistaminen.

Lapsen tai oppilaan haastavan käyttäytymisen tilanteista ei säädetä varhaiskasvatusta tai perusopetusta koskevilla laeilla ja asetuksissa. Lastensuojelulaissa on erikseen säädetty kiinnipidosta ja sen edellytyksistä lastensuojelulaitoksissa. Sivistystoimen yksiköissä ei sovelleta tätä pykälää. Sivistystoimen osalta tulee kyseeseen muualla lainsäädännössä säännelty oikeus ja velvollisuus turvallisuuden ylläpitämiseen.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yksiköissä voi syntyä tilanteita, joissa lapsi/oppilas vaarantaa oman tai toisen henkeä tai terveyttä. Lapsi/oppilas voi myös kohdistaa aggressionsa omaan tai toisen omaisuuteen. Näissä tilanteissa lapsen/oppilaan rauhoittamiseksi voidaan joutua käyttämään fyysistä rajaamista turvallisuuden ylläpitämiseksi. **Lasta /oppilasta rajataan fyysisesti, vain jos tilanne edellyttää välitöntä puuttumista, ja jos lapsen vaaraa aiheuttavan toiminnan estäminen ei onnistu tai ole toteutettavissa muilla keinoilla.**

Fyysiseen rajaamiseen on tällöin oikeus osallistua kenellä tahansa, työtehtävästä riippumatta. Fyysinen rajaaminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä lapsen/oppilaan rauhoittamiseksi. Fyysistä rajaamista on aina pidettävä viimesijaisena keinona rauhoittaa lasta. Fyysistä rajaamista ei saa koskaan käyttää rangaistuksena eikä se ole tuen muoto.

Ennakoiminen

Koska lapsen/oppilaan fyysinen rajaaminen on viimesijainen toimenpide lapsen/oppilaan rauhoittamiseksi, tulee kiinnittää huomiota tilanteiden ennakointiin. Lapsilla/oppilailla on usein aggressiivista ja/tai rajatonta käyttäytymistä ennakoivia merkkejä. On tärkeää, että lapsen/oppilaan kanssa työskentelevä henkilöstö oppii tunnistamaan näitä merkkejä, tarjoamaan apua, tukea ja ohjausta ja tätä kautta ehkäisemään fyysiseen rajaamiseen joutumista. Aikuisen oma rauhallisuus ja provosoimaton käyttäytyminen ehkäisevät osaltaan fyysiseen rajaamiseen joutumista.

Säännölliset keskustelut ja yhteisesti sovitut käytänteet työyhteisössä ja lapsen/oppilaan huoltajien kanssa ovat osa ennakoivaa toimintaa. Yhdessä sovitut ennakoivat menettelytavat sekä käytänteet ja tilanteet joissa voidaan joutua lapsen fyysiseen rajaamiseen, kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tai oppilaan oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin.

Fyysinen rajaaminen

Lapsen/oppilaan fyysinen rajaaminen merkitsee koskemattomuuteen puuttumista ja siksi se edellyttää pääsääntöisesti huoltajan suostumusta. Jos fyysisestä rajaamisesta ei voida sopia lapsen/oppilaan huoltajan kanssa, tai suostumusta ei ole saatu, voidaan siihen kuitenkin ryhtyä, jos se on lapsen/oppilaan rauhoittamiseksi ja hänen oman turvallisuutensa tai muun henkilön tai omaisuuden turvallisuuden kannalta juuri siinä tilanteessa välttämätöntä.

Lapsen/oppilaan rauhoittamiseksi käytetään lievintä mahdollista tavoitteisiin johtavaa keinoa. Keinot suhteutetaan lapsen/oppilaan ikään, psyykkiseen tilaan ja muihin lapsen rauhoittumiseen vaikuttaviin

seikkoihin. On tärkeää, että henkilöstöä koulutetaan säännöllisesti ennakointiin ja fyysisen rajaamisen menetelmiin.

Lapsen/oppilaan fyysisen rajaamisen tarkoituksena on saada lapsi/oppilas rauhoittumaan turvallisella tavalla. Voimaa ei tule käyttää siten, että lasta/oppilasta hallitaan kipua tuottamalla. Lasta/oppilasta alistava menettely ei ole hyväksyttävää. Fyysisen rajaamisen tulee olla lapsen/oppilaan turvallisuuden tunteen mahdollistavaa, ammatillisesti osaavaa sekä lasta/oppilasta ja hänen ihmisarvoaan kunnioittavaa.

Lapsen/oppilaan fyysisessä rajaamisessa ei saa käyttää mitään apu- tai voimankäyttövälineitä esim. mattoa, naruja, yms. Mikäli lapsella/oppilaalla on henkilökohtaisia suojavälineitä esim. kypärä, lisäturvavyö, valjaat, voidaan näitä välineitä käyttää haastavan käyttäytymisen ennakoinnissa tai kohtaamisessa. Suojavälineiden käyttöönotto edellyttää aina vähintään oppilaan huoltajan suostumusta sekä esihenkilön hyväksyntää. Suojavälineiden käyttö kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tai oppilaan HOJKS:iin

Lasta/oppilasta rajataan fyysisesti, kunnes hän on riittävän rauhallinen kommunikoidaan ilman fyysistä rajaamista. Lasta/oppilasta rajataan tukevasti ja turvallisesti. Hänelle puhutaan rauhoittavasti. Aikuinen tarkkailee samalla omaa rauhallisuuttaan. Fyysistä rajaamista varten on hyvä valita mahdollisimman turvallinen ja rauhallinen paikka.

Fyysisessä rajaamisessa paikallaolijoista yksi on henkilö, joka vastaa tilanteesta. Muut aikuiset voivat toimia tukena, mutta tilanne on vastuuhenkilön hallinnassa. Muiden aikuisten tehtävänä voi olla lapsi- tai oppilasryhmän siirtäminen toiseen tilaan, fyysiseen rajaamiseen käytetyn tilan rauhoittaminen tai esimerkiksi terävien esineiden siirtäminen pois tieltä. Tilanteen niin vaatiessa lapsen fyysistä rajaajaa voidaan vaihtaa.

Lapsen/oppilaan rauhoittaminen fyysisellä rajaamisella

Fyysisen rajaamisen tarkoituksena on pyrkiä estämään, ettei aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi/oppilas vahingoita itseään, muita tai omaisuutta. Toimenpiteessä pitäisi olla paikalla vähintään kaksi aikuista.

- *Fyysisen rajaamisen- ja siirtämisen taitoja tulee opetella etukäteen ja harjoitella säännöllisesti.*
- *Fyysisessä rajaamisessa ei saa käyttää mitään apu- tai voimankäyttövälineitä*
- *Tilanteen alkaessa poista paikalta muut lapset ja yleisö.*
- *Pysy rauhallisena, äläkä provosoidu lapsen toiminnasta.*
- *Pyri lisäämään lapsen turvallisuuden tunnetta puhumalla hänelle rauhallisesti ja ystävällisesti.*
- *Etsi lapselle sopiva rauhoittumispaikka.*
- *Havainnoi lasta/oppilasta fyysisen rajaamisen aikana ja sen jälkeen*
- *Asia käsitellään tilanteen rauettua, sitten kun se on mahdollista. Kuuntele lapsen/oppilaan käsitys ja kerro oma näkemys tapahtumasta.*
- *Lapsen/oppilaan annetaan poistua vasta täysin rauhoittuneena. Tarvittaessa pyydä huoltaja(t) paikalle.*
- *Tavoitteena on, että työntekijän oma turvallisuus ei kuitenkaan vaarannu lapsen/oppilaan poistumisen estämisessä*
- *Tilanteen jälkeen tulee arvioida osallisten kyky jatkaa työskentelyä loppupäivän ajan yhdessä esihenkilön kanssa.*
- *Mikäli jollekin osapuolelle on tullut vammoja, käydään lääkärissä tai terveydenhoitajalla.*
- *ilmoita tapahtuneesta esihenkilölle ja kotiin saman päivän aikana*

- *täytä ilmoitus lapsen/oppilaan fyysisestä rajaamisesta sekä tarvittaessa uhka- ja väkivaltatilanteesta ja työtapaturmasta Wprossa (lomakkeet)*

Jos on odotettavissa tai mahdollista tapahtuman toistuminen, tilanne vaatii jatkokäsittelyä. Tämä tarkoittaa varautumista uusiin haastavan käyttäytymisen tilanteisiin ja niiden ehkäisemiseen myös yleisemmällä tasolla.

Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi:

- oppilashuollon tukea
- verkostopalaverin valmistelua ja tilanteesta tiedottamista
- haastavan käytöksen syiden kartoittamista
- tarvittavien toimien ja keinojen kartoittamista
- lisätiedon tai asiantuntemuksen hankintaa

Fyysisen rajaamisen käsittely lapsi- tai oppilasryhmän ja muiden vanhempien kanssa

Ryhmän/luokan tilanteesta tiedotetaan, mikäli se on tilanteen erityispiirteistä johtuen välttämätöntä, salassapitosäännökset huomioidaan ottaen. Lapsi- tai oppilasryhmän kanssa asiaa käsitellään ikä ja kehitystaso huomioiden sekä vastataan lasten/oppilaiden kysymyksiin. Esim. kova huuto ja aggressiivinen käytös saattavat pelottaa ryhmän/luokan muita lapsia/oppilaita.

Mikäli fyysinen rajaaminen on tapahtunut muiden lasten/oppilaiden nähden, tulee näiden koteihin antaa tieto siitä, että lapsi/oppilas on nähnyt tilanteen, jossa aikuinen on rauhoittanut lapsen/oppilaan fyysisellä rajaamisella. Tilanteessa mukana ollut aikuinen voidaan nimetä, samoin voidaan kertoa se, mitä tilanteesta on mahdollisesti lapsi- tai oppilasryhmän toiminnalle aiheutunut. Salassapitosäännökset eivät salli laajempaa tiedottamista.

Fyysisen rajaamisen käsittely henkilöstön kanssa

Henkilöstön kanssa käydään läpi fyysisen rajaamisen ohje. Käsittelyn yhteydessä esihenkilön on syytä suunnitella yhdessä henkilöstön ja muiden tarvittavien tahojen kanssa, miten fyysisen rajaamisen tarvetta ehkäistään ja ennakoidaan omassa yksikössä.

Lapsen/oppilaan fyysistä rajaamista käsitellään tarvittaessa työpaikkakokouksessa. Esihenkilö vastaa siitä, että tilanteet tulevat aina käsitellyksi salassapitosäännökset huomioivalla ja työyhteisön toimintaa kehittäväällä tavalla. Aggressiivisen käyttäytymisen syitä ei saa etsiä vain lapsesta/oppilaasta. Asiaa käsiteltäessä pyritään kehittämään toimintatapoja siten, että pohditaan erityisesti ympäristöä ja työntekijöiden toimintaa vastaavien tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi.

Fyysiseen rajaamiseen jouduttaessa arvioidaan henkilökunnan riittävyys sekä yksikön kyky vastata tukea tarvitsevan lapsen tarpeisiin. Esihenkilö huolehtii sijaisten ja uusien työntekijöiden riittävästä perehdyttämisestä.

On tärkeää, että yksikön henkilöstöllä on riittävä taito ja osaaminen haastavien tilanteiden ennakointiin ja kohtaamiseen. Tarvittaessa henkilöstölle järjestetään lisäkoulutusta esim. AVEKKI, MAPA.

Haastavan käyttäytymisen kohtaaminen ja toimintamalli

etukäteen yhdessä sovitut toimintamallit haastavan käyttäytymisen kohtaamiseen